

УДК 373.2.011.3-51:378.046-021.68 (477)
 DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi45.77>

Швед Г. В.^{*},
orcid.org/0000-0002-7931-885X

АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «РОЗВИТОК ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»

У статті розглянуто зміст понять «розвиток», «освіта», «освіта дорослих», «післядипломна освіта», «післядипломна педагогічна освіта», «заклад дошкільної освіти». Досліджено філософські та літературні джерела, висвітлено зміст державних документів щодо післядипломної педагогічної освіти та складників системи освіти, зокрема Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту». На основі аналізу означених понять запропоноване власне визначення. Автор розуміє концепт «розвиток післядипломної освіти педагогічних працівників закладів дошкільної освіти» як галузь освіти, спрямовану на розвиток та удосконалення професійної компетентності педагогів з огляду на освітні новації суспільства на певному етапі його розвитку.

Проаналізовано та опрацьовано праці вітчизняних науковців, зокрема І. Жорової, С. Крисюка, А. Кузьмінського, В. Примакової, Н. Протасової та І. Титаренко щодо сутності цих понять. Особливу увагу приділено підходам до визначення понять у контексті розробки та диференціації галузі освіти стосовно понятійно-термінологічного апарату дослідження. Виявлено, що під час дефінітивного аналізу поняття «післядипломна освіта» наявні розбіжності в тлумаченні цього поняття в наукових працях дослідників. Спільні риси прослідковуються у визначенні післядипломної освіти як системи, середовища, де відбувається професійний розвиток за певним змістом, формами та отриманням результату освіти. Відмінності простежуються у визначенні післядипломної освіти як своєрідного двофазного явища, до складу якого відносять як навчання у вищому навчальному закладі, так і отримання професійних знань у системі післядипломної освіти.

Ключові слова: розвиток, освіта, освіта дорослих, післядипломна освіта, післядипломна педагогічна освіта, заклад дошкільної освіти, післядипломна освіта педагогічних працівників закладів дошкільної освіти.

Постановка проблеми. Проблема професійного розвитку в системі післядипломної педагогічної освіти актуалізується на державному рівні, про що свідчать державні документи Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Національна доктрина розвитку освіти, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти, які розкривають зміст післядипломної педагогічної освіти. Тож особливої уваги набуває саме післядипломна освіта, у межах якої педагогічні працівники мають змогу підвищувати рівень фахових знань.

Аналіз досліджень. Питання розвитку післядипломної освіти в історії вітчизняної педагогічної думки завжди привертало до себе увагу та досліджувались у працях Л. Березівської, С. Гончаренка, І. Зязюна, В. Кременя, В. Огнев'юка, В. Олійника та ін.

Теоретико-методологічні засади розвитку сучасної вищої педагогічної освіти розглядали А. Степанюк, М. Фіцула; особливості післядипломної педагогічної освіти – І. Жорова, А. Зубко, Н. Клокар, Т. Поніманська, В. Примакова, Н. Протасова.

Мета статті – здійснити аналіз поняття «розвиток післядипломної освіти педагогічних працівників закладів дошкільної освіти».

Виклад основного матеріалу. На сторінках «Великого тлумачного словника сучасної української мови» зміст поняття «розвиток» трактується у трьох визначеннях,

^{*}© Швед Г. В.

а саме: як «дія», як «процес, унаслідок якого відбувається зміна якості статі, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого» та як «ступінь освіченості, культурності, розумової, духовної зрілості» [2, с. 1235].

Характеризуючи поняття «освіта» знаходимо багато різнопланових визначень, оскільки це багатозначне поняття. Сучасний тлумачний словник української мови констатує, що освіта – це сукупність знань, здобутих у процесі навчання; піднесення рівня знань, навчання; загальний рівень знань (у суспільстві, державі); письменність, грамотність [там само, с. 857].

В «Українському педагогічному словнику» С. Гончаренко розглядає освіту як відображення духовної сторони людини, що сформувалась під впливом моральних цінностей культурного середовища, у якому вона знаходиться; є результатом відображення її духовних цінностей. Визначальним вважає не обсяг отриманих знань, а можливість користуватись ними в процесі життя [3, с. 241].

У «Енциклопедичному словнику» поняття «освіта» (англ. education) розглядається як процеси, за допомогою яких суспільство цілеспрямовано передає між людьми заради їх навчання/навченості накопичену інформацію, знання, розуміння, ставлення, цінності, уміння, зразки поведінки, інші компетентності, включно з підготовкою, насамперед, професійною, що спрямована на досягнення певних навчальних цілей [7, с. 273].

З огляду на визначення «Термінологічного словника з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти», освіту можна розглядати як «процес і результат засвоєння особистістю певної системи наук, знань, практичних умінь і навичок і пов'язаного з ними того чи іншого рівні розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також морально-естетичної культури, які у своїй сукупності визначають соціальне обличчя та індивід, своєрідність цієї особистості» [12, с. 113].

Проаналізувавши сутність поняття «освіта», можна зазначити, що не існує єдиного тлумачення цього поняття, але усі вони тотожні з огляду на те, що це певний процес отримання знань в процесі навчання.

Згідно зі ст. 10 Закону України «Про освіту», невід'ємними складниками системи освіти визначено дошкільну освіту; повну загальну середню освіту; позашкільну освіту; спеціалізовану освіту; професійну (професійно-технічну) освіту; фахову передвищу освіту; вищу освіту; освіту дорослих, у тому числі післядипломну освіту [10].

Відповідно до ст. 18 Закону України «Про освіту» зазначено, що освіта дорослих є «складовою освіти впродовж життя, спрямована на реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки» [там само].

Згідно з визначенням «Енциклопедичного словника», поняття «освіта дорослих» розуміємо як освіту, яку здобувають у дорослому віці та спрямовану на удосконалення професійної компетентності в системі фахового зростання особистості; для набуття знань у новій галузі освіти; для підвищення раніше набутих знань [7, с. 276].

Гортаючи сторінки «Термінологічного словника», знаходимо визначення «освіти дорослих» як комплексу освітніх заходів, спрямованих на удосконалення професійної кваліфікації за допомогою різних методів та прийомів навчання [12, с. 114].

Метою діяльності системи освіти дорослих є реалізація права людини на освіту впродовж життя, а одним із важливих складників неперервної освіти є післядипломна освіта, яка передбачає набуття нових та вдосконалення раніше набутих компетентностей на основі здобутої вищої, професійної (професійно-технічної) або фахової передвищої освіти та практичного досвіду [10].

У нашому дослідженні визначальним є розвиток післядипломної освіти. Характеристику поняття «післядипломна освіта» можна знайти у різних тлумаченнях, зокрема як оволодіння новими знаннями та вміннями особою, яка вже отримала вищу

або передвищу освіту. Зазвичай мається на увазі навчання в системі підвищення кваліфікації. Або ж включає перепідготовку, спеціалізацію, підвищення кваліфікації, стажування фахівців [2, с. 136]. Але найбільш актуальним на сучасному етапі розвитку освіти є тлумачення цього поняття, яке зазначено в Законі України «Про освіту», де зазначається, що «післядипломна освіта передбачає набуття нових та вдосконалення раніше набутих компетентностей на основі здобутої вищої, професійної (професійно-технічної) або фахової передвищої освіти та практичного досвіду» [10].

Як зазначав С. Крисюк, післядипломна освіта є «складовою безперервної освіти, яка розвивається як цілісна система». Серед основних компонентів її процесу виділяв цілі діяльності; сукупність форм, методів роботи, які використовуються в спеціально організованих умовах для досягнення результату освітньої діяльності [5].

І. Титаренко характеризує післядипломну освіту вчителя в системі неперервної педагогічної освіти як освіту, спрямовану на: осучаснення перебігу освітнього процесу з огляду на вимоги суспільства; використання інноваційних технологій у процесі навчання, яке спрямоване на отримання освіти упродовж життя [13, с. 9].

Розглядаючи післядипломну освіту вчителів початкових класів як поліаспектний феномен, В. Примакова визначає її з кількох сторін: як явище, процес і результат, вид та умову діяльності, середовище і засіб для професіоналізації вчителів початкових класів [8, с. 42].

У своєму дослідженні І. Жорова під поняттям «післядипломна освіта» розуміє «галузь освіти фахівців, у середовищі якої відбувається їхній неперервний професійний розвиток відповідно до суспільних запитів, вимог державної освітньої політики й індивідуальних освітніх потреб» [4, с. 13].

Розглянувши визначення поняття «післядипломна освіта» в наукових доробках сучасних учених, можна виявити спільні риси. Прослідковуються вони, передусім, у визначенні післядипломної освіти як системи, середовища, де відбувається професійний розвиток за певним змістом, формами та отриманням результату освіти.

З огляду на те, що дослідження відбувається в галузі педагогічної науки, вважаємо доцільним зупинитись на розгляді дефініції «післядипломна педагогічна освіта», яка виділяється в галузь освіти дорослих і є основою для неперервного удосконалення професійних знань шляхом підвищення кваліфікації та перепідготовки [12, с. 136].

Досліджуючи післядипломну педагогічну освіту, А. Кузьмінський розглядає її як багатофункціональну, відкриту, самостійну, своєрідну фазу двофазного процесу освіти упродовж життя, обумовлену конкретним змістом з властивими йому особливостями, які використовуються в певних умовах. Наголошує, що розвиток системи післядипломної освіти відбувається паралельно з розвитком суспільства та станом педагогічної освіти [6, с. 6].

Відповідно до розуміння О. Чернишова та В. Юрисова, освіта є певним двофазним явищем, до якого складу відноситься процес формування особистості спеціаліста, що реалізується в межах його первинної підготовки у вищому навчальному закладі та процесу збагачення його професійної і загальної культури, який здійснюється у сфері післядипломної освіти. Серед компонентів післядипломної освіти, виділяють «горизонтальні» та «вертикальні» компоненти, які забезпечують різнобічність професійний і загальний розвиток особистості [1].

Спираючись на висновки О. Чернишова та В. Юрисова про двофазний характер безперервної освіти фахівця, Н. Протасова післядипломну педагогічну освіту визначає як другу фазу процесу формування та розвитку загальної культури педагога, з огляду на те, що саме в цей період життя здійснюється розвиток й удосконалення знань, отриманих під час навчання у вищому навчальному закладі [11, с. 13].

Оскільки наше дослідження стосується вивчення розвитку післядипломної освіти педагогічних працівників саме закладів дошкільної освіти, вважаємо за потрібне розглянути сутність поняття «заклад дошкільної освіти».

Визначення поняття «заклад дошкільної освіти» висвітлюється в Законі України «Про дошкільну освіту» і визначається «як навчальний заклад, що забезпечує реалізацію права дитини на здобуття дошкільної освіти, її фізичний, розумовий і духовний розвиток, соціальну адаптацію та готовність продовжувати освіту» [9].

З огляду на це педагогічні працівники закладів дошкільної освіти мають бути готові до оволодіння новими знаннями, технологіями до упровадження їх у свою професійну діяльність задля можливості всебічного розвитку дітей дошкільного віку.

Висновки. Проаналізувавши характеристику ключових понять дослідження, нами визначено сутність поняття «розвиток післядипломної освіти педагогічних працівників закладів дошкільної освіти» як якісні зміни в галузі неперервної освіти, що спрямовані на розвиток професійної компетентності педагогічних працівників закладів дошкільної освіти відповідно до пріоритетів розвитку національної системи освіти та сприяють успішному виконанню завдань у сфері дошкільної освіти.

Перспективи подальших наукових пошуків полягають у висвітленні змісту післядипломної освіти педагогічних працівників закладів дошкільної освіти України у період 50-х – початку 90-х років ХХ століття.

Список використаних джерел:

1. Баяновська М. Р. Післядипломна освіта педагогів: структурно-функціональний аналіз. URL : <https://cutt.ly/UyE7qBC>.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. VIII, 1728 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
4. Жорова І. Я. Теорія і практика розвитку професіоналізму вчителів природничих дисциплін у системі післядипломної освіти України (1940-і рр. ХХ ст.) : монографія. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2016. 448 с.
5. Крисюк С. В. Становлення та розвиток післядипломної освіти педагогічних кадрів України (1917–1995 рр.) : автореф. дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.01 / 13.00.04 / Київський університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 1996. 47 с.
6. Кузьмінський А. І. Теоретико-методологічні засади післядипломної педагогічної освіти в Україні : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти Академії педагогічних наук України. Київ, 2003. 42 с.
7. Освіта дорослих : енциклопедичний словник / за ред. В. Г. Кременя, Ю. В. Ковбасюка. Київ : Основа, 2014. 496 с.
8. Примакова В.В. Післядипломна освіта вчителів початкових класів в Україні: генеза та перспективи : монографія. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2015. 320 с.
9. Про дошкільну освіту: Закон України від 16.07.2019 р. № 2704–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>.
10. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 392–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
11. Протасова Н. Г. Теоретико-методичні основи функціонування системи післядипломної освіти педагогів в Україні : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 1999. 33 с.
12. Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти / за наук. ред. Є. Р. Чернишової [та ін.]. Київ : ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2014. 230 с.
13. Титаренко І. О. Післядипломна освіта вчителів початкових класів в системі методичної роботи загальноосвітньої школи : автореф. дис. ... канд. пед. Наук : 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти Академії педагогічних наук України. Київ, 2005. 24 с.

References:

1. Bayanovs'ka, M. (2019). Pisyadyplomna osvita pedahohiv: strukturno-funktsionalnyy analiz [Postgraduate education of teachers: structural and functional analysis]. Retrieved from <https://cutt.ly/UyE7qBC> [in Ukrainian].

2. Busel, V. T. (Ed.). (2005). *Velykyy tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayinskoyi movy* [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. (Vol. VIII). Kyiv; Irpin: Perun [in Ukrainian].
3. Goncharenko, S. (1997). *Ukrayinskyy pedahohichnyy slovnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
4. Zhorova, I. Ya. (2016). *Teoriya i praktyka rozvytku profesionalizmu vchyteliv pryrodnychyykh dystsyplin u systemi pislyadyplomnoyi osvity Ukrayiny (1940-i rr. XX st – pochatok XXI stolittya)* [Theory and practice of professional development of teachers of natural sciences in the system of postgraduate education of Ukraine (40-s of the XX century – the beginning of the XXI century)]. Kherson: Kherson Academy of Continuing Education [in Ukrainian].
5. Krysyuk, S. V. (1996). *Stanovlennya ta rozvytok pislyadyplomnoyi osvity pedahohichnykh kadrov Ukrayiny (1917–1995 rr.)* [Formation and development of postgraduate education of pedagogical staff of Ukraine (1917–1995)]. (Extended abstract of Doctor's thesis). Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv [in Ukrainian].
6. Kuzminsky, A. I. (2003). *Teoretyko-metodolohichni zasady pislyadyplomnoyi pedahohichnoyi osvity v Ukrayini* [Theoretical and methodological principles of postgraduate pedagogical education in Ukraine]. (Extended abstract of Doctor's thesis). Institute of pedagogics and psychology of professional education of Academy of educational sciences of Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].
7. Kremen, V., & Kovbasyuk, Yu. (Ed.). (2014). *Osvita doroslykh: entsyklopedychnyy slovnyk* [Adult education: encyclopedic dictionary]. Kyiv: Osnova [in Ukrainian].
8. Primakova, V. V. (2015). *Pislyadyplomna osvita vchyteliv pochatkovyykh klasiv v Ukrayini: geneza ta perspektyvy* [Postgraduate education of primary school teachers in Ukraine: genesis and prospects]. Kherson: Kherson Academy of Continuing Education [in Ukrainian].
9. Law of Ukraine on preschool education from July 16 2019, № 2704–VIII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> [in Ukrainian].
10. Law of Ukraine on education from September 05 2017, № 392–IX. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
11. Protasova, N. G. (1999). *Teoretyko-metodychni osnovy funktsionuvannya systemy pislyadyplomnoyi osvity pedahohiv v Ukrayiny* [Theoretical and methodical bases of functioning of system of teachers' postgraduate education in Ukraine]. (Extended abstract of Doctor's thesis). National Pedagogical Dragomanov University. Kyiv [in Ukrainian].
12. Chernyshova, Ye. (Ed.). (2014). *Terminolohichnyy slovnyk z osnov pidhotovky naukovykh ta naukovopedahohichnykh kadrov pislyadyplomnoyi pedahohichnoyi osvity* [Glossary of the foundations of academic and scientific personnel for Postgraduate Education Sciences]. Kyiv: SHEI "University of Education Management" [in Ukrainian].
13. Titarenko, I. O. (2005). *Pislyadyplomna osvita vchyteliv pochatkovyykh klasiv v systemi metodychnoyi roboty zahalnoosvitnoyi shkoly* [Postgraduate education of primary school teachers in the system of methodical work of secondary school]. (Extended abstract of candidate's thesis). Institute of pedagogics and psychology of professional education of Academy of educational sciences of Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].

Shved H. V.,

orcid.org/0000-0002-7931-885X

ANALYSIS OF THE CONCEPT "DEVELOPMENT OF POSTGRADUATE EDUCATION OF PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS PEDAGOGICAL PERSONNEL"

The article considers the meaning of the concepts "development", "education", "adult education", "postgraduate education", "postgraduate pedagogical education", "preschool educational institution". Philosophical and literary sources are studied, the content of state documents on postgraduate pedagogical education and components of the educational system, particularly the Laws of Ukraine "On Education", "On Preschool Education" is highlighted. Draw on the analysis of the specified concepts the author proposes own definition. "Development of postgraduate education of preschool educational institutions pedagogical personnel" as qualitative changes in the field of continuous education aimed at developing professional pedagogical competence of personnel of preschool educational institutions in accordance with development priorities of national educational system and promote the successful completion of tasks in the field of preschool education.

The works of Ukrainian scientists, in particular I. Zhorova, S. Krysiuk, A. Kuzminsky, V. Primakova, N. Protasova and I. Tytarenko, are analyzed and processed on the subject of these concepts. Particular attention is paid to approaches to the definition of concepts in the context of development and differentiation of education in relation to the conceptual and terminological apparatus of the study. It was found that during the definitive analysis of the concept of “postgraduate education” there are differences in the interpretation of this concept in the works of researchers. Common characteristics can be traced in the definition of postgraduate education as a system, environment where professional development takes place in a certain content, forms and results of education. Differences can be traced in the definition of postgraduate education as a kind of two-phase phenomenon, which includes both higher education and obtaining professional knowledge in the system of postgraduate education.

Key words: development, education, adult education, postgraduate education, postgraduate pedagogical education, preschool educational institution, postgraduate education of preschool educational institutions pedagogical personnel.

Дата надходження статті: 18.01.2020 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Данилюк С. С.